demos

Jaargang 42
Oktober 2026

ISSN 0169-1473

Een uitgave van het
Nederlands
Interdisciplinair
Demografisch
Instituut

Bulletin
over
Bevolking
en
Samenleving

7

nidi

inhoud

1 **De zorgen van Europeanen over klimaatverandering en beleid**
4 Gebruik van hernieuwbare energie in de EU
5 **Waarom mannen en vrouwen ouderschapsverlof anders opnemen**
8 **Dodelijke val op hoge leeftijd neemt sterk toe**

Foto: Jean Beaufort /PublicDomainPictures.net

De zorgen van Europeanen over klimaatverandering en beleid

PAULA KRÜCK & ESMA BETÜL SAVAŞ

De meeste Europeanen maken zich zorgen over klimaatverandering en vinden dat vooral bedrijven en overheden – en niet zozeer individuen – in actie moeten komen. Echter, mensen weten niet veel over het klimaatbeleid dat hun eigen overheid al heeft ingevoerd, en ze zijn onzeker in hoeverre zij hun eigen levensstijl moeten veranderen.

In 2019 lanceerde de Europese Unie de zogenoemde ‘Green Deal’: een pakket aan maatregelen dat erop gericht is Europa tegen 2050 klimaatneutraal te maken. Sindsdien zijn private investeringen in klimaatmaatregelen snel toegenomen en bereikten ze in 2023 een totaal van 138 miljard euro. Toch zijn de meeste EU-landen nog ver verwijderd van het halen van de doelstellingen waartoe ze zich hebben verbonden. Klimaatverandering behoort tot een van de drie belangrijkste zorgen van Europeanen, alleen oorlog en armoede worden belangrijker geacht. Maar het gevoel is dubbel. In vergelijking met 2019 beschouwen minder mensen het klimaat vandaag de dag als een “ernstig probleem”. Tegelijkertijd geven veel Europeanen aan dat ze wel persoonlijk de gevolgen van een veranderend klimaat ervaren en klimaatmaatregelen zowel noodzakelijk als gunstig vinden voor de samenleving en de economie. Dat de bezorgdheid over klimaat als maatschappelijk probleem afneemt terwijl men persoonlijk meer met de gevolgen wordt geconfronteerd, is een verrassende constatering, die nieuwsgierig maakt hoe het nu gesteld is met de zorgen. Om inzicht te krijgen in hoe Europeanen

Dit artikel is gebaseerd op data die zijn verzameld in ronde 1 en ronde 6 van het ESS-CRONOS-3-onderzoek, uitgevoerd tussen in 2024 en 2025 in 11 Europese landen: Oostenrijk, België, Tsjechië, Finland, Frankrijk, Hongarije, IJsland, Polen, Portugal, Slovenië en het Verenigd Koninkrijk. Vanaf ronde 6 maakt ESS-CRONOS-3 deel uit van het SoGreen-project, waarin vier grote Europese sociaalwetenschappelijke onderzoeken worden gecombineerd om in kaart te brengen hoe mensen klimaatverandering ervaren en erop reageren. Door nieuwe vragen over het klimaat en locatiegegevens toe te voegen aan bestaande onderzoeken over gezondheid en economie, wil SoGreen bijdragen aan de ontwikkeling van eerlijk en inclusief klimaatbeleid. Meer informatie op: www.sogreen-project.eu

tegen klimaatverandering aankijken, hebben we daarom gebruik gemaakt van gegevens van de European Social Survey (zie kader) uit 11 Europese landen voor de jaren 2024 en 2025. Op basis van deze gegevens onderzoeken we de vraag: wie houden Europeanen verantwoordelijk voor de aanpak van klimaatverandering, en zijn er verschillen tussen Europeanen in hun kennis over beleid en hun verwachtingen dat zij hun levensstijl moeten veranderen om de opwarming van de aarde tegen te gaan?

Zorgen over klimaatverandering

De bezorgdheid over klimaatverandering is in heel Europa groot, maar niet overal in gelijke mate. Van de 9.533 ondervraagden (allen 18 jaar of ouder) gaf bijna de helft aan op zijn minst enigszins bezorgd te zijn; ongeveer een derde zei zeer of uiterst bezorgd te zijn, en minder dan een op de vijf gaf aan zich helemaal geen zorgen te maken. Figuur 1 laat zien hoe binnen Europa de bezorgdheid over het klimaat verdeeld is. In Portugal is ongeveer 16 procent van de mensen uiterst bezorgd; vergelijkbare percentages zien we in Frankrijk, Oostenrijk en Groot-Brittannië. Daarnaast zijn er landen als Finland en Slovenië, waar de bezorgdheid minder extreem is, maar waar toch drie op de vier burgers zich op zijn minst enigszins zorgen maken.

Het beeld is anders in Polen en IJsland: daar geeft ongeveer een derde van de respondenten aan zich helemaal niet of slechts in geringe mate zorgen te maken – een veel groter deel dan elders in het onderzoek. Tsjechië laat het meest ambivalente beeld zien waar even grote groepen uiterst bezorgd zijn als groepen die zich helemaal geen zorgen maken.

Kortom, de nationale context speelt een grote rol; de bezorgdheid over het klimaat wordt gevormd door een combinatie van factoren, zoals de mate waarin een land wordt blootgesteld aan de gevolgen van klimaatverandering, de economische situatie, het politieke debat en het beleidsklimaat. Portugezen of Fransen maken zich meer zorgen dan anderen en dat kan te maken hebben met hun grotere blootstelling aan extreem weer, zoals hittegolven. De geringere bezorgdheid in Polen en Tsjechië kan bijvoorbeeld worden verklaard door hun afhankelijkheid van steenkool voor energie. In het politieke debat wordt de urgentie van klimaatverandering vaak gebagatelliseerd en krijgen economische kwesties voorrang.

Wie is verantwoordelijk voor de oplossing?

Tussen 2010 en 2023 verkleinden de meeste EU-landen hun ecologische voetafdruk (uitgedrukt in CO2-uitstoot) per persoon; deze maatstaf geeft de hoeveelheid kooldioxide-uitstoot weer die voortkomt uit de activiteiten van individuen. Volgens Eurostat wisten Finland, Zweden en Luxemburg hun voetafdruk elk met meer dan 35 procent te verkleinen. Andere landen bewogen in de tegenovergestelde richting: de uitstoot per persoon steeg juist in Roemenië, Kroatië en Bulgarije, met wel 10 procent. Een belangrijk nuanceverschil is dat in 2023 de uitstoot door huishoudelijke consumptie – alledaagse zaken als verwarming, autorijden en winkelen – in 21 EU-landen groter was dan de uitstoot door productie (bedrijven, industrie en overheid). De belangrijkste bronnen hiervan zijn de levering van elektriciteit en gas, de productie-industrie en huishoudelijke activiteiten. Nederland is hier een duidelijk voorbeeld van: de gemiddelde voetafdruk bedraagt 9,4 ton broeikasgas per persoon, waarbij de verdeling tussen consumptie door burgers en productie door bedrijven vrijwel gelijk is. Hoewel de voetafdrukken over het algemeen kleiner worden, blijft de uitstoot hoog. Er is dus nog volop ruimte voor overheden, het bedrijfsleven en individuen om de uitstoot verder terug te dringen en zo de Europese klimaatdoelstellingen te halen. Alle geledingen van de samenleving hebben hierin een taak, maar wie wordt er door het publiek eigenlijk verantwoordelijk gehouden voor het tegengaan van klimaatverandering?

Toen Europeanen werd gevraagd in hoeverre verschillende partijen (overheden, het bedrijfsleven en zijzelf) verantwoordelijk zijn voor de aanpak van klimaatverandering, stond het bedrijfsleven bovenaan (zie figuur 2). Bijna de helft van de respondenten gaf aan dat bedrijven en de industrie een “grote mate” van verantwoordelijkheid dragen. Overheden eindigden op de tweede plaats; ongeveer een derde kende hen diezelfde hoge mate van verantwoordelijkheid toe. Individuen schatten hun eigen verantwoordelijkheid echter het laagst in: minder dan een op de vijf

Figuur 1. Aandeel respondenten naar mate van bezorgdheid over klimaatverandering, per land

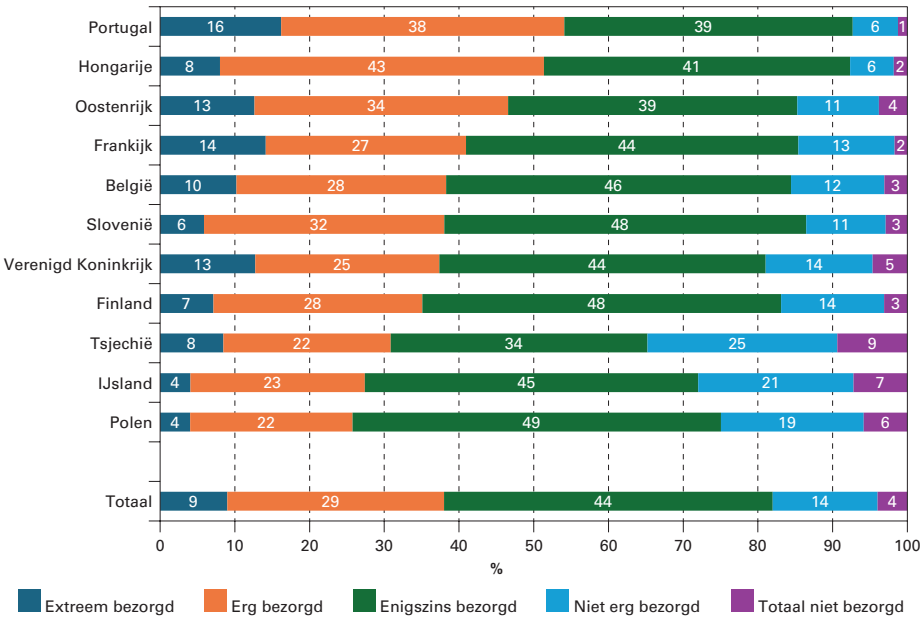

Noot: De grafiek toont de reactie op de vraag “Hoe bezorgd bent u over klimaatverandering?”.

Bron data: ESS-CRONOS 3 Wave 6 editie 1.0, eigen berekening. N = 9.533 personen van 18 jaar en ouder.

mensen gaf aan persoonlijk een grote verantwoordelijkheid te dragen. Opvallend genoeg voelden respondenten zich – hoewel het eigen consumptiegedrag in veel landen gezamenlijk ongeveer net zo sterk bijdraagt aan de uitstoot als de bedrijfssector – persoonlijk minder verantwoordelijk voor het oplossen van het probleem. Figuur 2 bevestigt dit patroon in de verschillende landen. Daarnaast sprongen enkele landen eruit waar men zich over de hele linie verantwoordelijk voelde: in Finland, Frankrijk en Portugal werden alle drie de groepen, inclusief zichzelf, als zeer verantwoordelijk beschouwd. Tsjechië, IJsland en Polen bevonden zich aan het andere uiterste, met het laagste algehele verantwoordelijkheidsgevoel.

Er is echter een opmerkelijk verschil dat schuilgaat achter de meningen: mensen verwachten weliswaar dat oplossingen van de overheid komen, maar zij weten weinig over het beleid dat al van kracht is. Ongeveer 70 procent van de respondenten in heel Europa gaf aan nog nooit van het klimaatbeleid van hun eigen land te hebben gehoord of weten maar heel weinig hierover. Slechts zo'n 2 procent zegt het beleid goed te begrijpen. Finse, Britse en Oostenrijkse respondenten waren het best geïnformeerd; Hongaarse, Portugese en Sloveense respondenten het minst. Kortom, bezorgdheid over klimaatverandering betekent niet automatisch dat men ook op de hoogte is van het klimaatbeleid. Met andere woorden, voor overheden is het lastig om maatschappelijk draagvlak te creëren voor effectief klimaatbeleid als mensen niet weten dat het bestaat.

Figuur 2. In hoeverre vindt u het de verantwoordelijkheid van de nationale overheid/bedrijfsleven/uzelf om klimaatverandering tegen te gaan? Gerangschikt naar persoonlijke verantwoordelijkheid

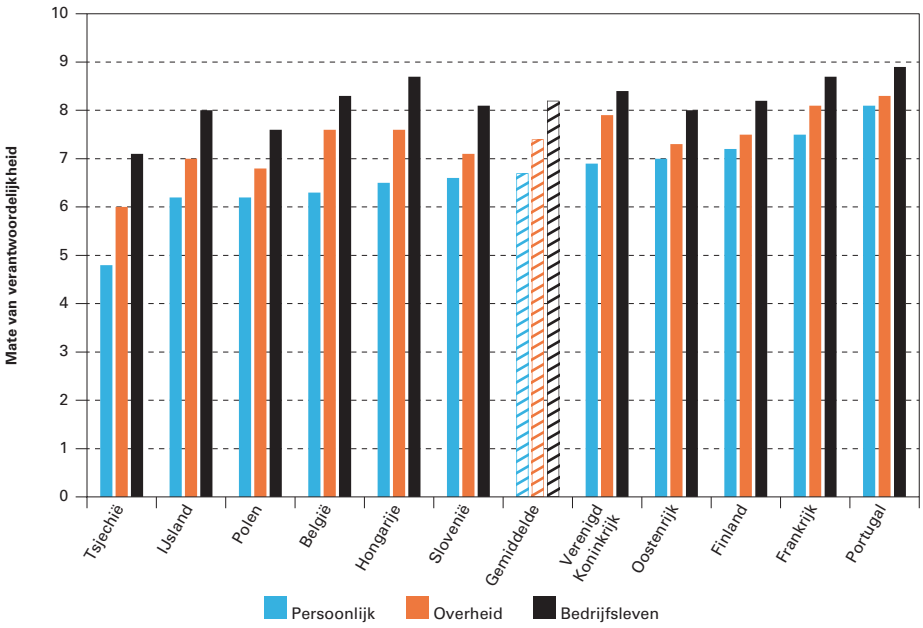

Noot: De figuur toont het gemiddelde cijfer als antwoord op de vraag over verantwoordelijkheid. De schaal loopt van 0 (helemaal niet verantwoordelijk) tot 10 (in hoge mate verantwoordelijk).

Bron data: ESS-CRONOS 3 Wave 1 editie 1.5, eigen berekeningen, N = 9.655.

Klimaatbeleid en eigen levensstijl

Hoewel mensen zichzelf niet persoonlijk verantwoordelijk achten voor het beperken van de gevolgen van klimaatverandering, kan klimaatbeleid hun dagelijks leven wel degelijk veranderen. Belastingen kunnen bijvoorbeeld de kosten van vlees eten of vliegen verhogen, wat mogelijk leidt tot veranderingen in consumptie- of reisgedrag. Deze veranderingen kunnen inhouden dat men comfort moet opgeven of extra kosten moet maken, maar ze kunnen op termijn ook bijdragen aan een leefbaardere wereld. Maar zijn mensen zich ervan bewust dat klimaatmaatregelen hun dagelijks leven op allerlei manieren kunnen veranderen? En zo ja, beschouwen ze dat als een positieve of negatieve verandering?

Op de vraag in hoeverre het klimaatbeleid van hun regering een verandering van hun levensstijl zou vereisen – op een schaal van 0 tot 10 – kwamen de meeste Europeanen ergens in het midden terecht: meer dan de helft verwacht op zijn minst matige veranderingen (score 3-6), waaronder een aanzienlijk aantal dat ingrijpende veranderingen verwacht (score 7-10). Inwoners van het Verenigd

Foto: Ministerie van Defensie, CC BY-SA 4.0 / Wikimedia Commons

Figuur 3. Het aandeel respondenten dat verwacht dat het klimaatbeleid hun levensstijl op positieve of negatieve wijze zal veranderen, gerangschikt naar negatief oordeel

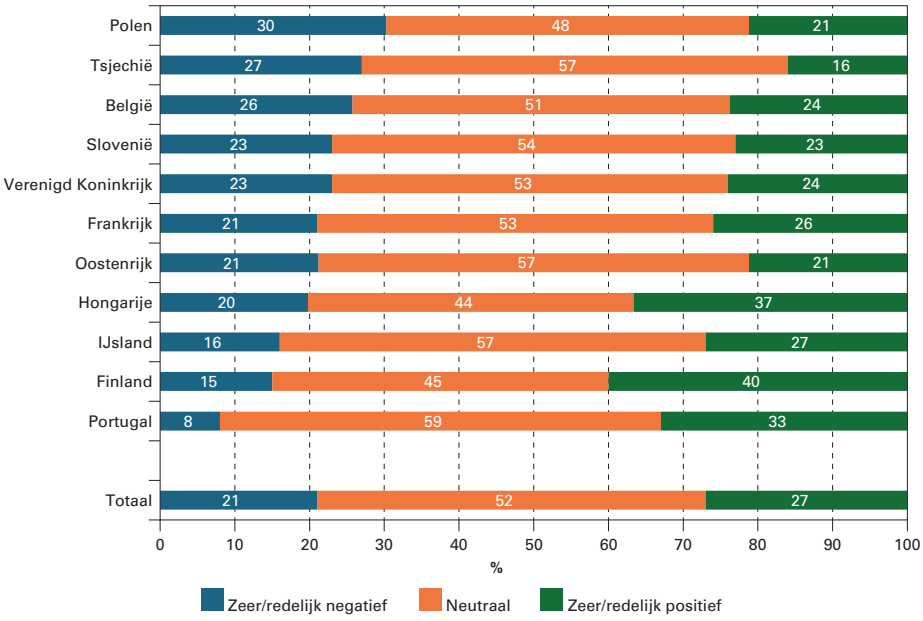

Noot: De grafiek toont de reactie op de vraag: "Denkt u dat de veranderingen in levensstijl die vereist zijn door het klimaatbeleid een positieve of negatieve invloed zullen hebben op uw dagelijks leven?"

Bron data: ESS-CRONOS 3 Wave 6 editie 1.0, eigen berekening. N = 8.652.

Koninkrijk, Frankrijk, België en Polen verwachtten de grootste veranderingen; inwoners van Portugal en Oostenrijk de kleinste.

Aan degenen die een verandering in hun levensstijl verwachtten (score hoger dan 1), werd vervolgens gevraagd of zij dachten dat die verandering een positieve of negatieve invloed op hun dagelijks leven zou hebben. Uit figuur 3 blijkt dat ongeveer de helft verwachtte dat de invloed noch positief, noch negatief zou zijn. Van de overige respondenten neigde een iets groter deel naar een positieve dan naar een negatieve verwachting: 27 procent verwachtte een positieve invloed, tegenover 21 procent die een negatieve invloed verwachtte. Dit kan wijzen op een voorzichtige afwachtende houding, in plaats van op uitbundig optimisme of een negatieve reactie. Hongarije, Portugal en Finland waren het meest optimistisch over de gevolgen van deze veranderingen voor het dagelijks leven, terwijl België, Tsjechië en Polen het meest negatief waren.

Conclusies

Europeanen maken zich in grote meerderheid zorgen over klimaatverandering; de lastigere vraag is wat daaruit voortvloeit – als er al iets uit voortvloeit. Op de vraag wie verantwoordelijk is voor het tegengaan van klimaatverandering, keken mensen in heel Europa naar anderen en legden ze het grootste deel van de verantwoordelijkheid bij de private sector en de overheid. Deze verwachting gaat echter gepaard met een opvallend gebrek aan kennis: ongeveer 70 procent had nog nooit van het klimaatbeleid van het eigen land gehoord of wist er maar heel weinig van. Ook verwachten mensen slechts beperkte veranderingen in hun eigen levensstijl als gevolg van dit beleid. Deze bevindingen zijn lastig met elkaar te rijmen: de verantwoordelijkheid wordt bij de overheid gelegd, maar de kennis over wat de overheid doet is gering en de verwachte persoonlijke impact is klein. Dit verklaart mede waarom de bezorgdheid afneemt, ondanks de persoonlijke blootstelling aan de gevolgen: klimaatbescherming kan vreemd genoeg ver afstaan van het dagelijks leven wanneer mensen zelf niet verwachten veel te veranderen en bovendien niet weten wat anderen namens hen ondernemen.

Paula Krück, Universiteit van Keulen en Rijksuniversiteit Groningen,
e-mail: paulakrueck@gmail.com
Esma Betül Savaş, NIDI-KNAW/Rijksuniversiteit Groningen, e-mail: savas@nidi.nl

demodata

GEBRUIK VAN HERNIEUWBARE ENERGIE IN DE EU

Het gebruik van hernieuwbare energie is een hot topic in menig EU-lidstaat. Data van het Europese statistiekbureau laten zien dat voor 2025 het aandeel hernieuwbare energie binnen de EU 26 procent van het totale energiegebruik is. Dat ligt nog iets onder de doelstelling van 30%. Nederland staat iets verder af van deze doelstelling met 23%. De onderstaande figuur laat voor de laatste 20 jaar zien hoe het gebruik voor verschillende doeleinden zich heeft ontwikkeld binnen de EU. Vooral als bron voor consumptie van elektriciteit is de vooruitgang in 20 jaar fors, terwijl voor Nederland de vooruitgang hiervoor matig is; alleen op terrein van transport overtreft Nederland het EU-gemiddelde. De koplopers in Europa – IJsland en Noorwegen – zijn voorlopig niet in te halen.

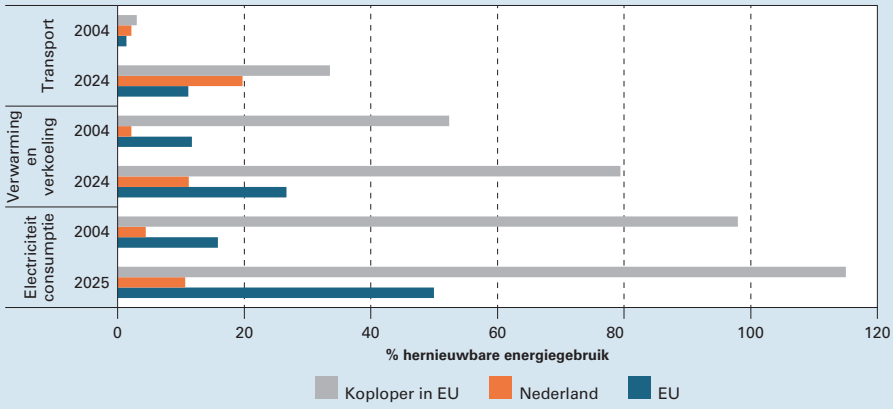

Noot: koplopers variëren naar gebruik: Noorwegen is dat voor transport en elektriciteit, IJsland is dat voor verwarming en verkoeling.

Bron Eurostat (2026)

LITERATUUR:

- Brulle, R.J., J.T. Roberts en M.C. Spencer (red.) (2024), *Climate obstruction across Europe* Vol. 6, Oxford: Oxford University Press.
- European Commission: Directorate-General for Climate Action. (2025). *Climate change: Eurobarometer report.* Publications Office of the European Union.
- European Commission: Directorate-General for Climate Action. (2021). *Climate change: report.* Publications Office of the European Union.
- Eurostat. (2026). *Greenhouse gas emission footprints.* European Commission.
- Kenny, J. en S.D. Fisher (2025), *Europeans' climate consciousness: increased yet more politicised.* Environmental Politics, pp. 1–22.

Waarom mannen en vrouwen ouderschapsverlof anders opnemen

ADELA RECIO ALCAIDE

Welke factoren zorgen ervoor dat vaders vaker ouderschapsverlof opnemen? Een kijkje binnen Europa laat zien dat verlofopname sterk samenhangt met de manier waarop deze regelingen zijn vormgegeven. Vaders nemen meer verlof op als het speciaal voor hen is bedoeld, niet overdraagbaar is en zij een groot deel van hun inkomen behouden; onder die voorwaarden is de verdeling tussen vaders en moeders vaak gelijker.

De rol van vaders in de zorg voor kinderen is de afgelopen decennia sterk veranderd. Een vader die na de geboorte van zijn kind verlof opneemt om thuis voor de baby te zorgen, is tegenwoordig heel gewoon. Voor oudere generaties mannen was dat anders. Zij hadden zelf vaak nauwelijks recht op vaderschapsverlof, maar zien nu hun zonen en kleinzonen weken of zelfs maanden thuisblijven om voor hun kinderen te zorgen. Maar hoeveel verlof nemen vaders in Europa eigenlijk op? Hoe groot zijn de verschillen tussen landen? En welke invloed hebben de regels rond verlof daarop?

In dit artikel gebruik ik 'ouderschapsverlof' als verzamelnaam voor zwangerschaps-, vaderschaps- en ouderschapsverlof na de geboorte van een kind. De analyse is gebaseerd op gegevens uit de European Labour Force Survey (EU-LFS) van 31 Europese landen tussen 1983 en 2024. Met deze gegevens wordt onderzocht hoeveel werkende vaders en moeders tijdelijk niet werken vanwege zwangerschaps-, vaderschaps- of ouderschapsverlof. Vervolgens wordt berekend welk deel van al het opgenomen verlof door vaders en welk deel door moeders wordt gebruikt. Die uitkomsten worden vergeleken met de verlofregelingen in elk land. Daarbij wordt bijvoorbeeld gekeken naar hoeveel verlof speciaal voor iedere ouder is gereserveerd, hoeveel inkomen ouders tijdens hun verlof krijgen, wanneer zij het verlof mogen opnemen en welke andere voorwaarden gelden.

Foto: Roel Wijnants/Flickr

Verandering gebruik ouderschapsverlof in Europa

Vanaf de laatste decennia van de twintigste eeuw kregen vaders in Europa voor het eerst wettelijk recht op verlof. Daarvoor was verlof na de geboorte meestal alleen beschikbaar voor moeders. Toen steeds meer vrouwen gingen werken, groeide ook de aandacht voor een gelijkere verdeling van betaald werk en zorgtaken tussen mannen en vrouwen. Overheden en internationale organisaties gingen dat doel steeds meer ondersteunen. Toch is het verlof in de praktijk nog altijd verre van gelijk verdeeld.

Figuur 1 laat zien hoe het aandeel van vaders in het totale verlof in Europa in de afgelopen veertig jaar is veranderd. In 1983 namen vaders na de geboorte van een kind vrijwel geen verlof op. Vaderschapsverlof bestond toen in veel landen nauwelijks. Inmiddels zijn de rechten van vaders flink uitgebreid. Toch nemen vaders tegenwoordig gemiddeld maar ongeveer 10 van elke 100 opgenomen verlofweken voor hun rekening. De andere 90 worden door moeders opgenomen. Er is dus wel iets veranderd, maar van een gelijke verdeling is nog geen sprake.

Het feit dat deze ongelijke verdeling zichtbaar blijft, strookt niet met de publieke steun voor een

Figuur 1. Aandeel van de totale verlofweken opgenomen door vaders en moeders in Europa, 1983-2024

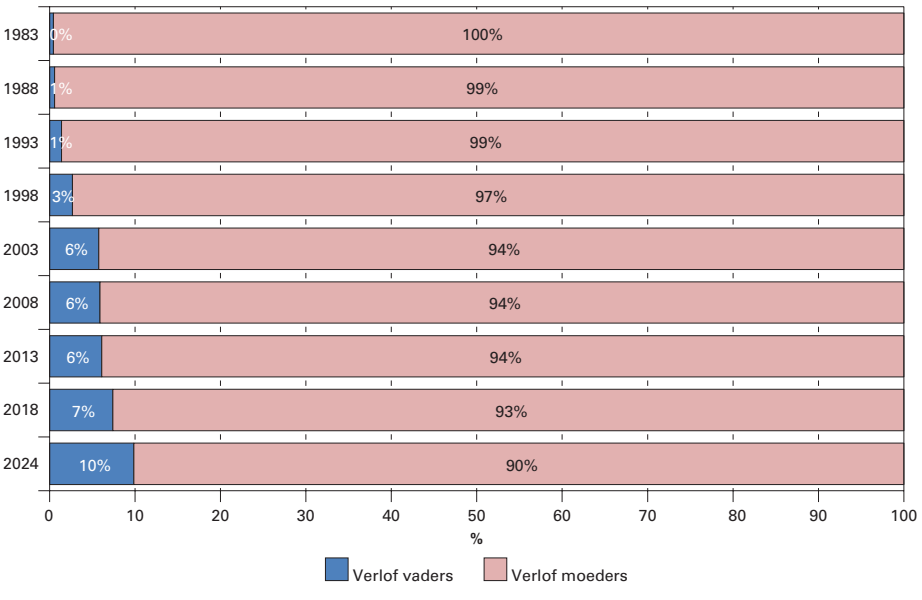

Bron: eigen berekeningen op basis van de EU-Labour Force Survey. Het aantal landen in de gegevens neemt in de loop van de tijd toe, doordat voor steeds meer landen LFS-gegevens beschikbaar zijn. Aantal landen in 1983: 8; 1988:10; 1993: 12; 1998: 27; 2003-2008: 30; en 2013-2024: 31. Een aparte analyse met steeds dezelfde acht landen veranderde de conclusies echter niet.

EU LABOUR FORCE SURVEY

De EU Labour Force Survey (EU-LFS) is een enquêteonderzoek dat in 35 Europese landen wordt uitgevoerd door de betreffende nationale statistische instituten. De EU-LFS dekt een brede groep factoren met betrekking tot werk en de arbeidsmarkt, zoals inkomen, arbeidsdeelname en werkloosheid, maar ook de kwaliteit en zekerheid van het werk, onderwijs, en het gebruik van ouderschapsverlof, zoals in dit onderzoek gebruikt wordt. Eurostat verwerkt de data om vergelijkingen tussen landen mogelijk te maken. Voor EU-lidstaten is deelname aan de EU-LFS verplicht; in Nederland verzorgt het Centraal Bureau voor de Statistiek de dataverzameling door middel van de Enquête Beroepsbevolking.

gelijke verdeling. Uit gegevens uit 2024 van het European Institute for Gender Equality (EIGE) blijkt dat 82 procent van de vrouwen en 78 procent van de mannen in de EU vinden dat het goed is voor het welzijn van het gezin als vaders en moeders het ouderschapsverlof gelijk verdelen. In de praktijk nemen vaders echter maar ongeveer één op de tien verlofweken op. Als veel mensen voorstander zijn van een gelijke verdeling, komt het verschil tussen wat mensen willen en wat er in de praktijk gebeurt misschien minder door persoonlijke voorkeuren en meer door de omstandigheden waarin ouders hun keuzes maken. Uit mijn onderzoek blijkt dat verschillen tussen landen sterk samenhangen met de manier waarop nationale verlofregelingen zijn vormgegeven. Met andere woorden, de details van regelingen doen ertoe.

Ander beleid, ander gedrag van vaders

Figuur 2 laat per land zien welk deel van het verlof in 2023 door vaders werd opgenomen. Dit wordt weergegeven met de groene balken. De verschillen tussen Europese landen zijn groot. In Bulgarije, Hongarije en Tsjechië nemen vaders nauwelijks verlof op. In de Scandinavische landen is hun aandeel veel groter. Spanje valt het meest op: daar nemen vaders bijna evenveel verlof op als moeders.

Waarom nemen vaders in sommige landen veel meer verlof op dan in andere landen? Onderzoek laat zien dat vaders vooral verlof opnemen als aan twee voorwaarden wordt voldaan. Ten eerste moet het verlof niet overdraagbaar zijn: vaders kunnen het dan niet aan de moeder overdragen en verliezen het als zij het zelf niet opnemen. Ten tweede is het belangrijk dat zij tijdens hun verlof een groot deel van hun normale inkomen blijven ontvangen. Kijk bijvoorbeeld naar Bulgarije, Hongarije en Tsjechië. In 2023 hadden moeders in Hongarije en Tsjechië recht op ongeveer zes maanden verlof waarbij zij een groot deel van hun inkomen behielden. In Bulgarije was dat zelfs meer dan een jaar. Vaders hadden in deze landen maar twee weken verlof dat speciaal voor hen was gereserveerd en waarbij zij een groot deel van hun inkomen behielden. De regels zorgen daarmee vanaf het begin voor ongelijke keuzemogelijkheden tussen vaders en moeders. In de praktijk nemen vaders meestal alleen de twee weken op die speciaal voor hen zijn bedoeld. Moeders gebruiken hun eigen, langere verlof en nemen daarnaast meestal ook het grootste deel van het verlof op dat door beide ouders gebruikt kan worden. Dat kan verklaren waarom het aandeel van vaders in deze landen zo klein blijft.
In de Scandinavische landen ziet het systeem er anders uit. Daar is ongeveer 20 tot 30 procent van al het verlof waarbij ouders een groot deel van hun inkomen behouden, speciaal voor vaders gereserveerd en niet overdraagbaar. In de praktijk nemen vaders daar ook ongeveer 20 tot 30 procent van het totale verlof op. Moeders gebruiken meestal het grootste deel van het verlof dat wel tussen ouders kan worden verdeeld.

Spanje laat het duidelijkst zien hoeveel verschil de regels kunnen maken in de praktijk. In 2023 was Spanje het enige land waar vaders en moeders recht hadden op evenveel verlof, waar dat verlof niet overdraagbaar was en waar ouders tijdens hun verlof 100 procent van hun eerdere inkomen kregen. Het resultaat is dat vaders en moeders er bijna evenveel verlof opnemen. Het aandeel van vaders ligt op 42% en is het hoogste percentage binnen Europa.

Over het algemeen zien we dus dat vaders meer verlof opnemen wanneer een groter deel van het verlof speciaal voor hen is gereserveerd én zij tijdens dat verlof een groot deel van hun inkomen behouden. Maar het gaat niet alleen om hoeveel verlof vaders en moeders opnemen. Ook wanneer en op welke manier vaders hun verlof opnemen, speelt een rol.

Figuur 2. Aandeel van het totale verlof dat door vaders wordt opgenomen, per Europees land, 2023

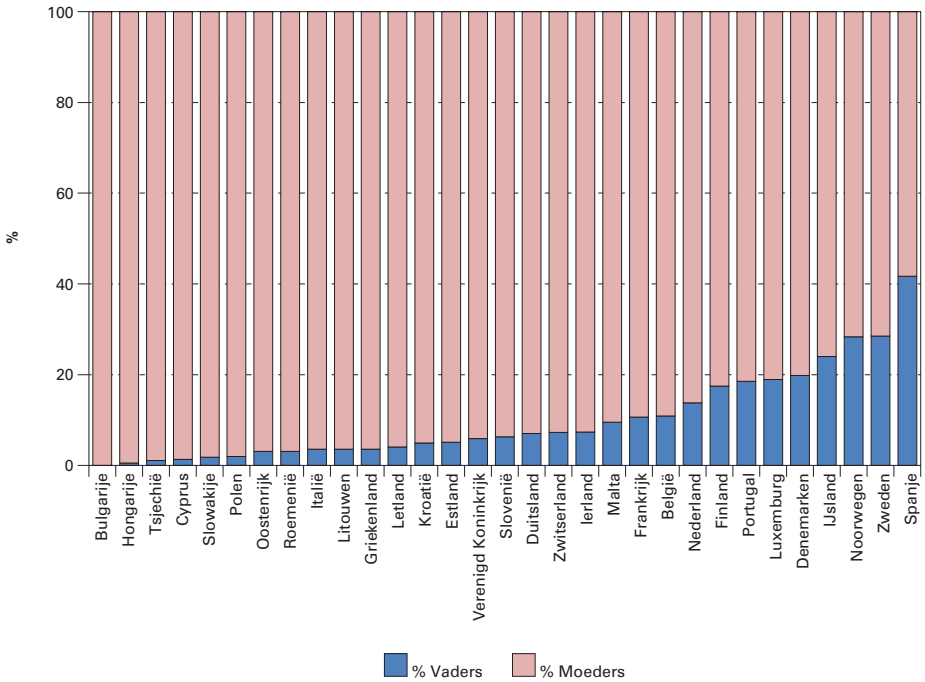

Bron: eigen berekeningen op basis van microdata uit de EU-LFS, 2023.

Evenveel verlof betekent niet evenveel zorg

Een vader die in het eerste levensjaar van zijn kind drie maanden alleen verlof opneemt, zorgt op een andere manier voor zijn kind dan een vader die dezelfde hoeveelheid verlof verspreid over meerdere jaren opneemt, of alleen verlof neemt wanneer de moeder ook thuis is.

Eerder onderzoek laat zien dat vaders die in het eerste levensjaar een tijd alleen verlof opnemen, later vaak meer betrokken zijn bij de zorg voor hun kind. Met 'alleen verlof opnemen' wordt bedoeld dat de vader voor de baby zorgt terwijl de moeder op dat moment niet met verlof is. De vader is dan zelf verantwoordelijk voor de dagelijkse zorg. Dat geeft hem de kans om daarin zijn eigen routine te ontwikkelen. Tegelijkertijd kan de moeder in die periode weer aan het werk. Een langere periode waarin de vader in het eerste levensjaar alleen verlof opneemt, kan er zo aan bijdragen dat hij later meer betrokken blijft bij de zorg en dat de zorgtaken gelijker worden verdeeld.

De regels rond verlof kunnen bepalen hoe makkelijk het voor vaders is om zo'n periode alleen

voor hun kind te zorgen. Daarbij zijn twee dingen belangrijk. Ten eerste is van belang tot welke leeftijd van het kind ouders hun verlof mogen opnemen. Als dat mogelijk is totdat een kind acht jaar of zelfs ouder is, gebruiken moeders en vaders hun verlof vaak op een andere manier. Onderzoek laat zien dat moeders hun verlof vooral in het eerste jaar na de geboorte opnemen, terwijl vaders hun verlof vaker opnemen in kortere periodes en op latere momenten in het leven van het kind.

Ten tweede is het belangrijk of ouders hun verlof op verschillende momenten mogen opnemen, in plaats van tegelijkertijd. In sommige landen moeten vaders een groot deel van hun verlof tegelijk met de moeder opnemen of worden zij daartoe aangemoedigd. In andere landen is toestemming van de werkgever nodig voor het moment waarop het verlof wordt opgenomen. Zulke regels zorgen er niet altijd voor dat vaders minder verlof opnemen, maar het is minder waarschijnlijk dat vaders voor langere tijd verlof opnemen om in hun eentje voor het kind te zorgen.

Figuur 3 laat zien dat landen niet alleen verschillen in de hoeveelheid verlof die vaders opnemen, maar ook in de vraag of zij dat verlof alleen opnemen of tegelijk met de moeder. De donkergroene balken laten het verlof zien dat vaders alleen opnemen. De lichtgroene balken laten het verlof zien dat zij opnemen terwijl de moeder ook met verlof is. Deze verschillen kunnen voor een deel samenhangen met regels over wanneer ouders verlof mogen opnemen en of zij het tegelijk mogen of moeten opnemen.

In 2023 was die verplichte overlap in de meeste landen beperkt tot maximaal twee weken. Spanje en Portugal vormen uitzonderingen. Daar moeten ouders respectievelijk zes en vijf weken tegelijk verplicht verlof opnemen. Daardoor valt in deze landen een groot deel van het verlof van vaders samen met dat van moeders. In de Scandinavische landen is zo'n lange gezamenlijke verlofperiode niet verplicht. Daar nemen vaders het grootste deel van hun verlof juist op wanneer de moeder niet met verlof is. In Nederland, België, Frankrijk en Malta krijgen vaders verlof waarbij zij een groot deel van hun inkomen behouden. Dat verlof moeten zij binnen de eerste vier of zes maanden na de geboorte opnemen. In die periode zijn moeders vaak zelf ook nog thuis. Daardoor nemen vaders minder vaak langere tijd alleen verlof op.

Deze verschillen wijzen erop dat vaders vaker alleen verlof opnemen als zij niet verplicht veel verlof tegelijk met de moeder hoeven op te nemen en als zij hun verlof gedurende het hele eerste levensjaar van hun kind kunnen gebruiken.

Conclusie

De vergelijking tussen landen en tussen verschillende jaren laat zien dat vaders meestal meer verlof opnemen als verlof speciaal voor hen is gereserveerd, niet kan worden overgedragen aan de andere ouder en zij tijdens dat verlof een groot deel van hun inkomen behouden. Vaders lijken ook vaker alleen verlof op te nemen als er weinig verplichte overlap is met het verlof van de moeder en als ouders hun verlof op verschillende momenten kunnen opnemen tijdens het eerste levensjaar van hun kind.

Figuur 3. Verlof van vaders dat alleen of samen met de moeder wordt opgenomen, per land, 2023

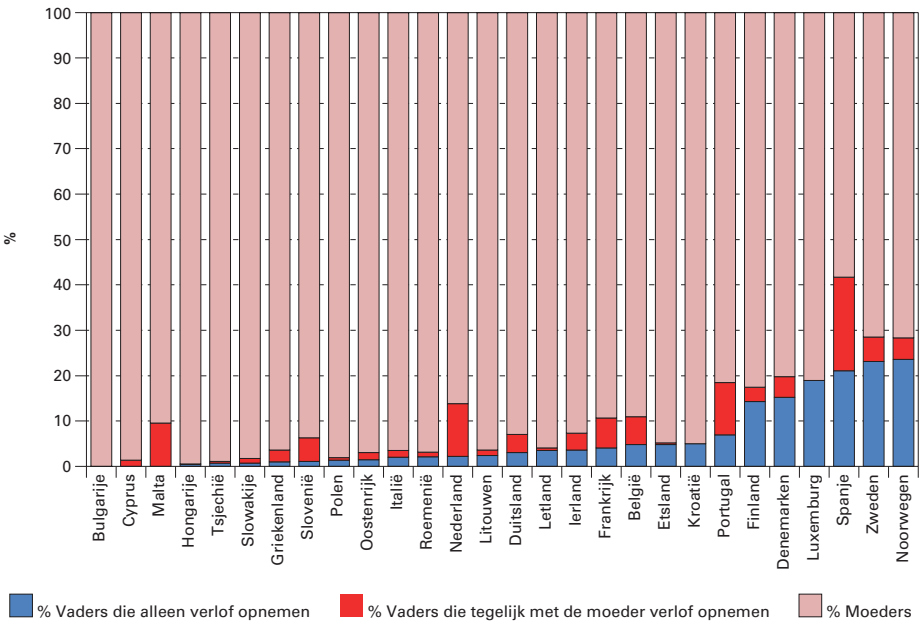

Bron: eigen berekeningen op basis van microdata uit de EU-LFS, 2023.

Voorts blijkt dat andere regels een gelijkere verdeling in de weg kunnen zitten. Als een werkgever toestemming moet geven voor het moment waarop verlof wordt opgenomen, of als het verlof in veel korte periodes kan worden verdeeld, kan het voor vaders moeilijker zijn om alleen verlof op te nemen. Daarnaast kan het een extra drempel zijn als werkgevers het verlof zelf moeten betalen. Volgens de International Labour Organization (ILO) kan dit ertoe leiden dat werknemers minder vaak verlof opnemen, vooral vaders.

Verlofregelingen staan bovendien niet op zichzelf. Na afloop van het verlof moet er ook betaalbare en goede kinderopvang beschikbaar zijn. Als die ontbreekt, kan er een periode ontstaan waarin ouders geen goede opvang voor hun kind hebben. Daardoor kan een van hen zich gedwongen voelen om langer niet te werken. In de praktijk is dat nog altijd meestal de moeder.

Adela Recio Alcaide,
Instituto de Estudios Fiscales,
e-mail: adela.recio.alcaide@ief.hacienda.gob.es

LITERATUUR:

- Recio Alcaide, A., Castellanos-Serrano, C., en Pazos-Morán, M. (2026). ¿Cómo generan los diseños de los permisos de maternidad, paternidad y parentales un uso desigual entre padres y madres? Evidencia de 31 países europeos con datos de la European Labour Force Survey (1983-2023). *Documentos de Trabajo. Instituto de Estudios Fiscales*, (3), 1.

Dodelijke val op hoge leeftijd neemt sterk toe

Het aantal doden door een ongelukkige val onder ouderen is sterk gestegen de afgelopen 25 jaar in Nederland en behoort tot de hoogste cijfers in Europa. Wat zit daarachter?

Een ongeluk zit in een klein hoekje. Wie oud wordt of familieleden heeft die een hoge leeftijd hebben bereikt weet hoe waar dit gezegde is en hoe fragiel het leven kan zijn. Een trap, een losliggende stoeptegel of een duizeling, ze kunnen allemaal een lelijke val veroorzaken. En in een groot aantal gevallen herstellen velen van zo'n val. Maar in toenemende mate is een ongelukkige val een doodsoorzaak, zoniet een van de belangrijkste doodsoorzaken, zeker vanaf het tachtigste levensjaar. Nederland heeft de twijfelachtige eer om tot de Europese top te behoren - zie linker figuur (a). Zo'n dodelijke val wordt geregistreerd als iemand overlijdt binnen dertig dagen na een ongeval waarbij deze persoon onopzettelijk valt, struikelt of uitglijdt.

De grote vraag is natuurlijk: waarom is dit cijfer zo hoog in ons land? De Europese data van Eurostat gaan helaas niet zo ver terug in de tijd om een goede ontwikkeling te ontwaren. Gelukkig heeft het CBS deze gegevens wel voor ons land vanaf 1950. In figuur (b) zien we die ontwikkeling voor twee leeftijdsgroepen – de 80-plussers en de 65-80-jarigen. De figuur laat een opvallende ontwikkeling zien. Voor de 80-plussers zien we een sterke stijging tussen 1950 en 1970, gevolgd door een even sterke daling van 1970-1995. Daarna blijft het cijfer tot ongeveer 2010 stabiel, om vanaf die tijd in rap tempo te stijgen om in 2024 zelfs het hoogste sterftecijfer uit 1970 te overtreffen. Gemeten vanaf het beginjaar 1950 is dit sterftecijfer bijna verdrievoudigd! Wat speelt hier een rol? We weten dat we niet alleen langer leven dan in het verleden, maar ook dat we langer alleen leven, vooral vanaf leeftijd 80. Ook zijn we veel actiever op hoge leeftijd, waardoor het risico op een val groter wordt.

De schommeling van de sterfte door een dodelijke val is echter moeilijker te doorgronden. Een mogelijke verklaring kan het veranderende woon- en zorgbeleid over deze periode zijn. Ouderen werden, met oog op de woningnood in de naoorlogse jaren, aangemoedigd om door te stromen naar een bejaardentehuis. Vanaf het midden van de jaren zeventig veranderde dit beleid geleidelijk en werd het adagium voor ouderen steeds meer om langer zelfstandig thuis te wonen. Tegelijkertijd zagen we periodes van bezuinigingen in de zorg, en in toenemende mate een terugtredende overheid in ouderenzorg. Het is aannemelijk dat deze veranderingen invloed hebben op het gedrag en de gezondheidssituatie van ouderen. Bij het trekken van conclusies over het verloop van deze trends blijft voorzichtigheid echter geboden. Doorgaans is er sprake van een samenspel van factoren en is er geen eenduidige oorzaak in het spel. Maar de stijgende lijn in sterfte onder ouderen als gevolg van een val is geen goed teken.

Harry van Dalen, NIDI-KNAW/Rijksuniversiteit Groningen en Tilburg University,
e-mail: dalen@nidi.nl

DEMOS verschijnt 8 x per jaar en wil de kennis en meningsvorming over bevolkingsvraagstukken bevorderen.

Een abonnement op DEMOS is gratis. U kunt uw aanvraag indienen via: demos@nidi.nl of via onze site: nidi.nl/nl/demos/

Bij gehele of gedeeltelijke overname van artikelen dient men een volledige bronvermelding te gebruiken. Graag ontvangt de redactie een bewijsexemplaar.
De personen op de foto's komen niet in de tekst voor en hebben geen relatie met hetgeen in de tekst wordt beschreven.

Het NIDI is een instituut van de Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen (KNAW) en is geaffilieerd met de Rijksuniversiteit Groningen.
Het NIDI houdt zich bezig met onderzoek naar bevolkingsvraagstukken.

colofon

DEMOS	is een uitgave van het Nederlands Interdisciplinair Demografisch Instituut (NIDI).
Redactie	Harry van Dalen, hoofdredacteur Jasper Bosma, redacteur Peter Ekamper, (web)redacteur Nico van Nimwegen, redacteur Lin Rouvroye, redacteur Juul Spaan, redacteur Maaike van der Vleuten, redacteur
Adres	NIDI/DEMOS Postbus 11650 2502 AR 's-Gravenhage
Telefoon	(070) 356 52 00
E-mail	demos@nidi.nl
Internet	https://nidi.nl/demos
Abonnementen	gratis
Druk	Koninklijke Van der Most
Opmaak	www.up-score.nl

(a) Tien Europese landen met hoogste sterftecijfer door val onder 65-plussers, 2023

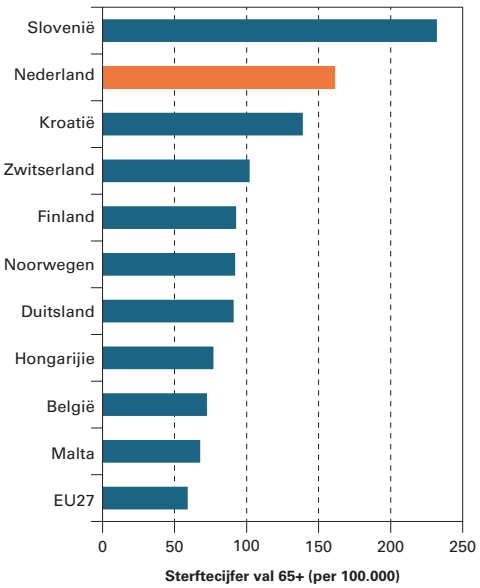

Bron: Eurostat (2025).

(b) Verloop doodsoorzaak door een val onder 80-plussers en 65-80-jarigen, 1950-2024

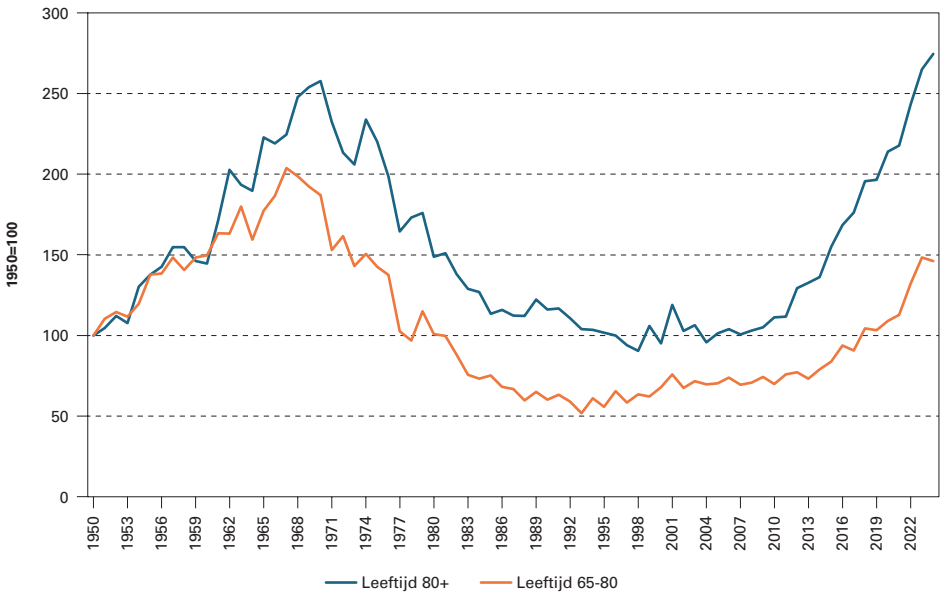

Bron: Statline CBS. NB: het verloop is gebaseerd op het relatieve sterftecijfer (per 100.000).